

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์การทำเกษตรแบบพันธะสัญญาในการผลิตมันฝรั่งพันธุ์แอตแลนติกในจังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังนี้

1. เพื่อประเมินโครงสร้างการทำเกษตรแบบพันธะสัญญา ในการผลิตมันฝรั่งพันธุ์แอตแลนติก
2. เพื่อวิเคราะห์ความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการทำเกษตรแบบพันธะสัญญา ในการผลิตมันฝรั่งพันธุ์แอตแลนติก
3. เพื่อให้ทราบปัญหาและข้อจำกัดการดำเนินงานการทำเกษตรแบบพันธะสัญญา ในการผลิตมันฝรั่งพันธุ์แอตแลนติก ทั้งในส่วนของเกษตรกรผู้ผลิต สหกรณ์มันฝรั่งเชียงใหม่ จำกัด ผู้ส่งเสริมและรวบรวมผลผลิตและบริษัทผู้รับซื้อผลผลิตการเกษตร

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่การทำเกษตรแบบพันธะสัญญาในการผลิตมันฝรั่งพันธุ์แอตแลนติกในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 119 ราย พบว่า ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย มากกว่าเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 59.6 มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 39.5 มีระดับการศึกษาชั้นอ่านออกเขียนได้ถึงระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 87.4 มีแรงงานในครอบครัวระหว่าง 3 – 4 คน คิดเป็นร้อยละ 44.6

5.1.2 ข้อมูลการปลูกมันฝรั่ง

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่การทำเกษตรแบบพันธะสัญญาในการผลิตมันฝรั่งพันธุ์แอตแลนติกในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 119 ราย พบว่า ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างมีพื้นที่เพาะปลูกมันฝรั่ง ระหว่าง 1 – 6.30 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 59.7 มีที่ดินเพาะปลูกเป็นของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 84.0 และมีประสบการณ์การปลูกมันฝรั่ง ระหว่าง 6 – 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 42.0

5.1.3 การประเมินโครงสร้างการทำเกษตรแบบพันธะสัญญาในการผลิตมันฝรั่งพันธุ์แอตแลนติก ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 จากการศึกษาโครงสร้างการทำเกษตรแบบพันธะสัญญาในการผลิตมันฝรั่ง พันธุ์แอตแลนติก พบว่าโครงสร้างการทำเกษตรแบบพันธะสัญญาฯ นั้นมี 3 ขั้นตอน คือ 1) การดำเนินงานก่อนการเพาะปลูกมันฝรั่ง 2) การดำเนินงานระหว่างการเพาะปลูกมันฝรั่ง และ 3) การเก็บเกี่ยว การรวบรวมผลผลิตมันฝรั่ง การซื้อขายผลผลิตและการชำระเงินแก่เกษตรกร

ส่วนที่ 2 การประเมินโครงสร้างการทำเกษตรแบบพันธะสัญญาในการผลิตมันฝรั่งพันธุ์แอตแลนติก โดยให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม ลักษณะของแบบสอบถามเป็นการแสดงทัศนคติ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง เห็นด้วยกับขั้นตอนการดำเนินงานก่อนการเพาะปลูกมันฝรั่ง การดำเนินงานระหว่างการเพาะปลูกมันฝรั่ง และการเก็บเกี่ยว การรวบรวมผลผลิตมันฝรั่ง การซื้อขายผลผลิตและการชำระเงินแก่เกษตรกร แทบทุกเรื่อง

ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรไม่เห็นด้วยในเรื่อง การชำระเงินค่าผลผลิต และการตรวจสอบคุณภาพผลผลิตมันฝรั่ง เนื่องจากเห็นว่าเรื่องดังกล่าว เกษตรกรถูกเอารัดเอาเปรียบและไม่เป็นธรรม

5.1.4 การวิเคราะห์ความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการทำเกษตรแบบพันธะสัญญาในการผลิตมันฝรั่งพันธุ์แอตแลนติก

จากการศึกษาความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการทำเกษตรแบบพันธะสัญญาในการผลิตมันฝรั่งฯ พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ มาจากบริษัทฯและสหกรณ์นั้น มีความเห็นตรงกันว่าปัจจัยด้านการส่งเสริมการผลิต ปัจจัยด้านการตลาดและ ด้านผลตอบแทนรายได้ ทุก ๆ เรื่องมีความสำคัญมากต่อความสำเร็จของการทำเกษตรแบบพันธะสัญญาฯ และพบว่ากลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่มีพื้นที่เพาะปลูกมันฝรั่ง ระหว่าง 1 - 6.30 ไร่ และ ระหว่าง 6.31 – 15 ไร่ ให้ความสำคัญมากที่สุดในเรื่องรายได้ที่มั่นคง และมีตลาดรับซื้อผลผลิตมันฝรั่งที่แน่นอน และให้ความสำคัญน้อยในเรื่อง หัวพันธุ์มันฝรั่งที่เกษตรกรเก็บไว้เอง ความซื่อสัตย์ต่ออาชีพของเกษตรกร คำแนะนำและการให้บริการของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการผลิต

5.1.5 การวิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัดการดำเนินงานการทำเกษตรแบบพันธะสัญญาในการผลิตมันฝรั่งพันธุ์แอตแลนติก

จากการศึกษาปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานฯ นั้นพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มาจากบริษัทฯและสหกรณ์นั้น มีความเห็นตรงกันว่าแทบจะไม่มีปัญหา และจะมีปัญหาบ้างใน

ด้านการส่งเสริมการผลิต คือ การที่เกษตรกรบางรายเลือกใช้หัวพันธุ์ที่ไม่ได้มาจากทางบริษัทฯ และในด้านการตลาด คือ การที่เกษตรกรบางรายขายผลผลิตให้แก่ผู้อื่นบ้าง

และพบว่ากลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่มีพื้นที่เพาะปลูกมันฝรั่ง ระหว่าง 1 - 6.30 ไร่ และ ระหว่าง 6.31 – 15 ไร่ นั้นมีปัญหาในเรื่องรายได้ที่ได้รับจากการขายผลผลิตได้น้อยกว่าที่คาดหวังไว้

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษากาการวิเคราะห์การทำเกษตรแบบพันธะสัญญาในการผลิตมันฝรั่งพันธุ์แอตแลนติกในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าโครงสร้างการทำเกษตรแบบพันธะสัญญาในการผลิตมันฝรั่งพันธุ์แอตแลนติก ในขั้นตอนการดำเนินงานก่อนการเพาะปลูก และขั้นตอนการดำเนินงานระหว่างการเพาะปลูกมันฝรั่งนั้น เกษตรกรมีโอกาสประสบผลสำเร็จในการทำเกษตรแบบพันธะสัญญาในการผลิตมันฝรั่ง และเงื่อนไข รายละเอียดของขั้นตอนการเก็บเกี่ยวและจำหน่ายผลผลิตมันฝรั่ง เป็นขั้นตอนที่กลุ่มตัวอย่างที่มาจากเกษตรกรและสหกรณ์ ไม่เห็นด้วยและต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม และเป็นธรรมแก่เกษตรกรที่เข้าร่วมการทำเกษตรแบบพันธะสัญญาในการผลิตมันฝรั่งด้วย

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการทำเกษตรแบบพันธะสัญญาในการผลิตมันฝรั่ง พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มาจากบริษัทฯ และสหกรณ์นั้น มีความเห็นตรงกันว่าปัจจัยด้านการส่งเสริมการผลิต ปัจจัยด้านการตลาดและ ด้านผลตอบแทนรายได้ ทุก ๆ เรื่องมีความสำคัญมากต่อความสำเร็จของการทำเกษตรแบบพันธะสัญญาฯ ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรนั้นให้ความสำคัญมากที่สุดในเรื่องรายได้ที่มั่นคง และมีตลาดรับซื้อผลผลิตมันฝรั่งที่แน่นอน

ปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานฯ นั้นพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มาจากบริษัทฯ และสหกรณ์นั้น มีความเห็นตรงกันว่าแทบจะไม่มีปัญหา และจะมีปัญหาบ้างในด้านการส่งเสริมการผลิต คือ การที่เกษตรกรบางรายเลือกใช้หัวพันธุ์ที่ไม่ได้มาจากทางบริษัทฯ และในด้านการตลาด คือ การที่เกษตรกรบางรายขายผลผลิตให้แก่ผู้อื่นบ้าง ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรนั้น มีปัญหาในเรื่องรายได้ที่ได้รับจากการขายผลผลิตได้น้อยกว่าที่คาดหวังไว้

การทำเกษตรแบบพันธะสัญญา สุดใจ จงวรกิจวัฒนา (2551) ได้กล่าวว่า เกษตรพันธะสัญญา (Contract Farming) หมายถึง การทำสัญญาในการทำเกษตรหรือฟาร์ม สัญญาที่มีความหมายถึงการเพาะปลูกพืช หรือการเลี้ยงปศุสัตว์ที่มีการทำสัญญาซื้อขายกัน ประกอบด้วย คู่สัญญา 2 ฝ่าย คือ ผู้ผลิต ได้แก่ ฝ่ายฟาร์ม และคู่สัญญา อีกฝ่ายหนึ่ง คือ ผู้ซื้อผลผลิตซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นในรูปแบบของบริษัท หรือโรงงานแปรรูปต่าง ๆ

ในสัญญาส่วนใหญ่จะมีการกำหนดราคาซื้อผลผลิตหรือวิธีการกำหนดราคาผลผลิต รวมถึงการกำหนดมาตรฐานและคุณภาพของผลผลิตที่จะรับซื้อไว้ด้วย นอกจากนี้ ข้อตกลงในสัญญาในหลาย ๆ กรณีจะมีความเกี่ยวข้องกับการจัดหาปัจจัยสนับสนุนการผลิตต่าง ๆ ตลอดจนคำปรึกษาด้านเทคโนโลยีในการผลิตให้กับฝ่ายผู้ผลิตเพื่อความมั่นใจในมาตรฐานของผลผลิตให้เป็นไปตามสัญญา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545-2549) ได้วางแนวทางในการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยยึดหลักทางสายกลางเพื่อให้ประเทศสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล มีคุณภาพยั่งยืนในกระแสโลกาวิวัฒน์และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา วิสัยทัศน์ของการพัฒนาในอนาคต 20 ปีต่อไปในอนาคตมีจุดมุ่งหมายที่เน้นการแก้ปัญหาความยากจน และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ของประเทศ ในภาคเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหความยากจนโดยยึดหลัก 4 ประการ ได้แก่

1. เน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เกษตรกรเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และปัญญาเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. เน้นการฝึกอบรมภาคปฏิบัติ เพื่อให้เกษตรกรรู้จักการตลาดรายจ่าย เพิ่มรายได้และเข้าถึงโอกาสใหม่ ๆ โดยมีการทำกินในแปลงที่ดินที่จัดให้ควบคู่ไปกับการเรียนรู้
3. เน้นการนำที่ดินที่ถูกปล่อยให้รกร้างว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์ในการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรยากจน ควบคู่กับการฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. เน้นการรวมกลุ่มเกษตรกรให้พึ่งพาช่วยเหลือกัน ในรูปสหกรณ์หรือวิสาหกิจชุมชน และสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน เพื่อช่วยเหลือด้านการตลาด อันสามารถจะเชื่อมโยงไปสู่การส่งออกในรูปแบบการทำ Contract Farming กับบริษัทเอกชน

แนวทางการพัฒนาได้กำหนดในลักษณะบันได 4 ขั้น คือ ระดับที่ 1 การทำเกษตรขั้นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิตในครัวเรือน ระดับที่ 2 การทำเกษตรเมื่อเหลือจากการบริโภคนำไปจำหน่ายในชุมชนเพื่อสร้างรายได้ ระดับที่ 3 การทำการเกษตรเพื่อขายแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน ตำบล อำเภอหรือจังหวัดใกล้เคียง และระดับที่ 4 การทำการเกษตรเพื่อจำหน่ายภายในประเทศและส่งออกต่างประเทศเป็นระดับสุดท้าย

นอกจากนี้ ยังมีนโยบายปรับโครงสร้างภาคการเกษตร และการปรับโครงสร้างการผลิตรายสินค้าเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ทำให้มีการกำหนดมาตรการและโครงการต่าง ๆ ขึ้นเพื่อรองรับและส่งเสริมการดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาล

ระบบเกษตรพันธสัญญา (Contract Farming) นับเป็นสิ่งหนึ่งภายใต้กรอบยุทธศาสตร์การเพิ่มสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ที่ให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างภาคการผลิตและการค้า รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เป็นรากฐานที่เข้มแข็งในการสร้างรายได้ของประเทศ เพื่อบรรเทาความยากจน จากการที่ระบบเกษตรพันธสัญญาเป็น

ระบบที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายสินค้าเกษตรที่สามารถกำหนดข้อตกลงในการซื้อขายให้เป็นประโยชน์กับคู่สัญญาได้ภายใต้การควบคุมที่มีประสิทธิภาพ

ดังนั้นในปัจจุบันจึงถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาทางการเกษตรและเป็นองค์ประกอบในการพัฒนาการเกษตรในหลายรูปแบบ เช่น การค้าสินค้าเกษตรล่วงหน้า การประกันภัยพืชผลทางการเกษตร การพัฒนาระบบเกษตรครบวงจร การปรับโครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตร และรวมถึงการนำมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรรายย่อยด้วย

5.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลของการศึกษาครั้งนี้ ทำให้ทราบปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานของโครงสร้างการทำเกษตรแบบพันธะสัญญาในการผลิตมันฝรั่งพันธุ์แอตแลนติก ดังนี้

1. การดำเนินงานก่อนการเพาะปลูกมันฝรั่ง ปัญหาและข้อจำกัด คือ การกำหนดเงื่อนไขการรับซื้อผลผลิตมันฝรั่ง หมายถึง วิธีการรับซื้อผลผลิตมันฝรั่ง การตรวจสอบคุณภาพผลผลิต ขนาดหัวมันฝรั่ง ต่ำหนี และการชำระค่าผลผลิตมันฝรั่งของเกษตรกรด้วย
2. การดำเนินงานระหว่างการเพาะปลูกมันฝรั่ง ปัญหาและข้อจำกัด คือ การประชุมเพื่อกำหนดเงื่อนไขการส่งเสริมการผลิตมันฝรั่ง หมายถึง ตลาดรับซื้อผลผลิตมันฝรั่ง การให้สินเชื่อและปัจจัยการผลิต การถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตที่ก้าวหน้าและทันสมัยแก่เกษตรกร
3. การเก็บเกี่ยวและจำหน่ายผลผลิตมันฝรั่ง ปัญหาและข้อจำกัด คือ การตรวจสอบคุณภาพผลผลิตมันฝรั่ง หมายถึง วิธีการรับซื้อด้วยการสุ่มตรวจ คุณภาพผลผลิตและนำค่าตำหนิที่ได้มาตัดน้ำหนักออกจากน้ำหนักของผลผลิตทั้งหมดที่ได้
4. บริษัท และผู้รับซื้อผลผลิตมันฝรั่ง ปัญหาและข้อจำกัด คือ การตรวจสอบคุณภาพผลผลิต หรือสิ่งเจือปน คืนแก่เกษตรกร และต้องชำระค่าผลผลิตที่ไม่ได้มาตรฐานที่บริษัทและผู้รับซื้อนำผลผลิตมันฝรั่งของเกษตรกรกลับไปด้วย เพื่อความเป็นธรรมแก่เกษตรกร
5. ด้านหัวพันธุ์ ปัญหาและข้อจำกัด คือ บริษัทหาหัวพันธุ์มันฝรั่งจากต่างประเทศให้แก่เกษตรกรเพื่อนำไปเพาะปลูก เนื่องจากมีคุณภาพดี ให้ผลผลิตต่อไร่สูง ทดทานต่อโรคและแมลง และจำหน่ายหัวพันธุ์ให้แก่เกษตรกรในราคายุติธรรมตามความเหมาะสมกับเศรษฐกิจ

ข้อเสนอแนะ ควรเปิดโอกาสให้เกษตรกรและผู้ที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมกำหนดรายละเอียดของโครงสร้างการทำเกษตรพันธะสัญญาในการผลิตมันฝรั่ง และบริษัทผู้รับซื้อผลผลิตมันฝรั่งต้องคืนผลผลิต และต้องชำระค่าผลผลิตที่ไม่ได้มาตรฐานแก่เกษตรกร ตามจำนวนที่บริษัท

ผู้รับซื้อนำผลผลิตมันฝรั่งของเกษตรกรกลับไปด้วย เพื่อทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่เกษตรกร และบริษัทต้องจัดหาหัวพันธุ์จากต่างประเทศในราคาเป็นธรรมให้แก่เกษตรกรเพื่อนำไปเพาะปลูก เนื่องจากมีคุณภาพดี ให้ผลผลิตต่อไร่สูง ทดทานต่อโรคและแมลง

5.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาประเมินโครงสร้างการทำเกษตรแบบพันธะสัญญาในการผลิตมันฝรั่งพันธุ์แอตแลนติก การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวัดทัศนคติกลุ่มตัวอย่าง เพื่อทราบความเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย รายละเอียดข้อกำหนดเรื่องต่าง ๆ ของโครงสร้างการทำเกษตรแบบพันธะสัญญา ทำให้รู้ถึงข้อบกพร่องของการวิจัย

การวิจัยครั้งต่อไป ผู้ศึกษาควรประเมินโครงสร้างการทำเกษตรแบบพันธะสัญญาในการผลิตมันฝรั่งพันธุ์แอตแลนติก ด้วยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธี SWOT (SWOT Analysis) วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค และผู้ศึกษาควรจัดหมวดหมู่ รายละเอียดข้อมูลในแต่ละด้าน เช่น หมวดที่เป็นเรื่องจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง เพื่อทราบผลการประเมินโครงสร้างการทำเกษตรแบบพันธะสัญญาในการผลิตมันฝรั่งพันธุ์แอตแลนติกที่สมบูรณ์ และควรเพิ่มข้อมูลด้านผลผลิตมันฝรั่งต่อไร่ ของกลุ่มตัวอย่างที่มาจากเกษตรกรแต่ละรายผลิตได้ และจะได้ทราบขนาดของปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินการทำเกษตรแบบพันธะสัญญาในการผลิตมันฝรั่งพันธุ์แอตแลนติก ทำให้งานวิจัยสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น